

УДК 811.162.1'373.21-112(438-192:477)

З ТОПОНІМІЇ ДАВНЬОЇ БЕЛЗЬКОЇ ЗЕМЛІ – ІСТОРІЯ, СТАН ДОСЛІДЖЕНЬ, ДЖЕРЕЛА І ДОСЛІДНИЦЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ

Маріуш КОПЕР

*Католицький університет Яна Павла II у Любліні
ал. Рацлавіцке, 14, Люблін, 20-950 (Польща)
Кафедра польської філології
e-mail: mkoper@kul.lublin.pl*

У статті в діяхронічному аспекті досліджуються назви поселень польсько-українського пограниччя. При цьому історія цієї частини пограниччя, найважливіші джерельні матеріали наближаються до топономастичних досліджень Белзького воєводства. Розкрито сучасний стан топонімістичних досліджень цієї частини прикордоння, а також нові перспективи дослідження. Стаття є першою розвідкою з ойконімії давньої белзької землі.

Ключові слова: белзька земля, Белзьке воєводство, історія, топонімія, польсько-українське пограниччя.

Територія історично сформованої белзької землі входить до польсько-руського пограниччя. Взаємний вплив польських і руських коренів неминуче позначився на топонімії цієї території, яка формувалася понад десять століть. Як стверджують польські дослідники, у племінний період белзька земля, розташована на перемишльсько-белзько-червенському пограниччі, входила в орбіту впливу племені ляхів – черв'ян, белжан і перемишлян¹. Натомість, російські й українські історики доводять першість східно-слов'янських поселень на території межиріччя Вепша і Бугу. Покликаючись на “Повість минулих літ”, вони розміщують над Бугом насаперед дулібів, яких у VII ст. змінили волиняни². Подібно на те, що “(...) проблема етнічно-мовної приналежності населення, що проживало на території, поділений між Польщею і Руссю, так і залишиться невирішеною”³. При цьому безсумнівним є факт, що ця територія була типово перехідною – на ній містяться сліди як польського, так і руського етносу. Однак наприкінці першого тисячоліття важко однозначно поділити місцеве населення на західно- чи східно-слов'янське⁴.

Історія земель, що входили до давньої белзької землі, тісно пов'язана з історією так званих Червенських городів – головного джерела конфліктів між Польщею і Руссю. За найдавнішими джерелами, у 981 р. Володимир Великий, князь київський, “зайняв городи ляхів Перемишль і Червен”, розташовані на пограниччі Русі і Малопольщі. Як

---

¹ Makarski W. Pogranicze polsko-ruskie / Studium językowo-etniczne. Lublin, 1996. S.21.

² Gil A. Prawosławna eparchia chełmska do 1596 roku. Lublin–Chełm, 1999. S.40.

³ Makarski W. Pogranicze polsko-ruskie. S.118.

⁴ Gil A. Prawosławna eparchia chełmska do 1596 roku. S.43.

уже зазначалося, історики не дійшли повної згоди у питанні первісного характеру поселення на цій території та його етнічної приналежності. Щоправда, у “Повісті минулих літ” Червен і Перемишль названі містами ляхів, однак впевненості у тому, їхня це корінна територія, чи недавня здобич, немає⁵. Серед істориків переважає думка, що раніше ці терени перебували під владою Великоморавської держави. Інші дослідники схильні стверджувати, що ця територія була предметом чесько-руського суперництва⁶. 1018 р. Болеслав Хоробрий приєднав Червенські городи до Польщі, а вже в 1031 р. їх знову зайняв київський князь Ярослав Мудрий, після смерті якого почалося дроблення Русі. На той час цією територією володіли руські князі Ігор, Олег і Давид. 1170 р. давня белзька земля входила до Белзького князівства, потім належала виділеному з нього Червенському князівству і, врешті, потрапила до складу Галицько-Володимирського князівства. Після занепаду династії Рюриковичів ця територія опинилась у володінні мазовецького князя Болеслава Тройденевича. Майже через три століття після його смерті ці землі повернулися до польської держави: після тривалих боїв у 1366 р. їх здобув король Казимир Великий. Внаслідок поділу Галицько-Володимирської Русі Литва отримала Волинь і частину Поділля, а Польща – холмську, белзьку, перемишльську, львівську і галицьку землі. Відтоді ця територія почала називатися Червоною Руссю. Невдовзі останній правитель Польщі із п’ястівської династії віддав холмську і белзьку землі у васальне володіння литовському князю Юрію Наримунтовичу, але після смерті Казимира Великого ця залежність була розірвана. Через кілька років втрачені землі було повернуто, однак їх відразу знову передали у васальне володіння – цього разу Владиславу Опольчику, тодішньому правителю Русі. З часом ця територія ненадовго перейшла до Угорського Королівства. Після смерті Людовіка Угорського у 1382 р. ці землі потрапили під управління князя Любарта, а згодом – його сина Федора.

У 1387 р. королева Ядвіга остаточно приєднала руські землі до Польщі. З того часу почалася посиленіа їх колонізація. Після передачі Владиславом Ягелло белзької землі мазовецькому князю Земовиту IV (як віно за сестрою Ягелло, Олександрою, котра вийшла заміж за мазовецького князя), адміністративний зв’язок белзької землі з Червоною Руссю був розірваний. Як наслідок – белзька земля стала “мазовецькою колонією”, підпорядкованою Короні аж до 1462 р., коли остаточно була інкорпорована і стала Белзьким воєводством⁷. Площа нової адміністративної одиниці становила близько 8900 км². За даними на 1630 р., у воєводстві проживало 170 000 мешканців. Воно було поділене на п’ять повітів: Белзький, Буський, Грабовецький, Городельський і Любачівський⁸. Південна частина території межувала з львівською землею, північна – з холмською, східна – з волинською, а південно-західна – з перемишльською. Обриси Белзького воєводства залишалися незмінними аж до поділів Польщі. У 1772–1793 рр. воно занепало внаслідок поділу території Польщі між Австрією, Пруссією та Росією. Після відновлення незалежності Речі Посполитої давнє Белзьке воєводство знову стало територією Польщі, однак уже не як воєводство з центром у Белзі, що як давня адміністративна столиця теж утратив своє значення.

⁵ Gardawski A., Sulowski Z. Najdawniejsze dzieje // Dzieje Lubelszczyzny / Red. T.Mencel. T.1. Warszawa, 1974. S.116–117.

⁶ Gil A. Prawosławna eparchia chełmska do 1596 roku. S.46.

⁷ Janeczek A. Osadnictwo pogranicza polsko-ruskiego. Województwo białskie od schyłku XIV do początku XVII wieku. Warszawa, 1993. S.12.

⁸ Ibid.

На даний момент внаслідок формування нових адміністративно-правових кордонів давнє Белзьке воєводство опинилося на території Польщі та України. В межах Речі Посполитої це повіти Томашівський, Грубешівський і Замостя Люблінського воєводства та Любачівський Підкарпатського воєводства. З українського боку давня територія Белзького воєводства стала частиною сучасної Львівської області (райони Жовківський, Буський, Яворівський, Радеківський і Золочівський).

Топонімічні дослідження південно-східної смуги пограниччя мають багаторічну традицію, започатковану польськими істориками, які у своїх монографіях використовували місцеві назви Карпат, послуговуючись етнічним ключем. Таким чином була опрацьована топонімія Бойківщини⁹, Лемківщини¹⁰ і Гуцульщини¹¹. На даний момент ономастика південно-східної частини пограниччя видається найкраще вивченою. Поза топонімічними працями на увагу заслуговують також численні антропонімічні студії¹², які містять цікаві матеріали для дослідження топонімів, похідних від особових назв.

В останні роки видано кілька вагомих праць, присвячених місцевим назвам давніх земель так званої Червоної Русі – саноцької¹³, перемишльської¹⁴ і львівської¹⁵. Історичній топонімії холмської і белзької земель присвячене дослідження Б.Чопек¹⁶. На жаль, поза увагою авторки залишилася значна частина давньої холмської землі (в тому числі староства – Ратенське і Любомльське), а також неіснуючого Белзького воєводства (повіти Буський і Белзький). Таким чином, історично сформовану територію Б.Чопек звузила тільки до території сучасної Польщі. Критичні зауваження стосовно цієї публікації висловив, серед інших, історик, автор першої історичної розвідки про поселення Белзького воєводства А.Янечек¹⁷.

Місцевим назвам давньої белзької землі приділена увага в монографічній праці Т.Плюскоти¹⁸. На жаль, з огляду на вибірковість джерел, праця містить багато хибних інтерпретацій назв. Багато белзьких топонімів представлено також у мовно-етнічній праці про польсько-руське пограниччя В.Макарського, який проаналізував старі топоніми Белза, Буська, Любичі Королівської, Потелича чи Сокаля¹⁹. Деякі назви з південної частини белзької землі увійшли до праці, присвяченої географічним назвам Тернопільщини²⁰. Етимологію назв, що позначали міста або центри гмін з території давньої

⁹ Rudnicki J. Nazwy geograficzne Bojkowszczyzny. Lwów, 1939.

¹⁰ Stieber Z. Toponomastyka Łemkowszczyzny. Cz.1: Nazwy miejscowe. Łódź, 1948. Cz.2: Nazwy terenowe. Łódź, 1949.

¹¹ Hrabec S. Nazwy geograficzne Huculszczyzny. Kraków, 1950.

¹² Див.: Riegler J. Imiennictwo ludności wiejskiej w ziemi sanockiej i przemyskiej w XV w. Wrocław, 1977; Wolnicz-Pawłowska E. Osiemnastowieczne imiennictwo ukraińskie w dawnym województwie ruskim. Wrocław, 1978; Szulowska W. Imiennictwo dawnej ziemi halickiej i lwowskiej. Warszawa, 1992; Wolnicz-Pawłowska E. Antroponimia łemkowska na tle polskim i słowackim (XVI–XIX wiek). Warszawa, 1993; Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W. Antroponimia polska na kresach południowo-wschodnich. Warszawa, 1998; Чучка П. Прізвища закарпатських українців. Історико-етимологічний словник. Львів, 2005.

¹³ Makarski W. Nazwy miejscowości dawnej ziemi sanockiej. Lublin, 1986.

¹⁴ Makarski W. Nazwy miejscowości dawnej ziemi przemyskiej. Lublin, 1999.

¹⁵ Czapla A. Nazwy miejscowości historycznej ziemi lwowskiej. Lublin, 2011.

¹⁶ Czopek B. Nazwy miejscowe dawnej ziemi chełmskiej i bełskiej (w granicach dzisiejszego państwa polskiego). Wrocław, 1988.

¹⁷ Recenzje i polemiki // Onomastica. XXXVI (1991). S.247–258.

¹⁸ Pluskota T. Nazwy miejscowe ziem ruskich Rzeczypospolitej XVI–XVIII w. Toponimia Ukrainy i pogranicza polsko-ukraińskiego. Bydgoszcz, 1998.

¹⁹ Makarski W. Pogranicze polsko-ruskie. S.93–96, 225, 230.

²⁰ Zaleski J. Nazwy miejscowe Tarnopolszczyzny. Wrocław, 1987.

белзької землі опрацювали у своїх лексиконах К.Римут і С.Роспонд²¹. Топоніми історичної белзької землі, яка зараз перебуває в межах Речі Посполитої, розкриваються в працях про місцеві назви Польщі²².

З дрібніших публікацій, присвячених давній белзькій землі, заслуговують на увагу опрацювання регіонального характеру. Це, зокрема, публікація М.Копера, в якій описані місцеві назви гміни Любича Королівська²³. Сучасна територія цієї адміністративної одиниці колись повністю належала до історичної белзької землі. В праці йдеться про назви місцевості гміни Любича з урахуванням поділу на солтиства та підпорядковані їм менші села й поселення. З огляду на пограничність території, всі назви охарактеризовані в польсько-українському контексті. Подібний характер має магістерська праця Б.Лося під керівництвом професора В.Макарського – у ній досліджена топонімія, мікротопонімія і гідронімія території історичної белзької землі, яка до 1951 р. належала до польської держави²⁴ (внаслідок так званого вирівнювання кордонів ця територія опинилася за межами Польщі).

Заслуговують на увагу опрацювання, присвячені певним суфіксальним і значеннєвим категоріям назв з території Белщини. Це публікації про певну вибрану топонімічну структуру Г.Борека²⁵, М.Карся²⁶, С.Роспонда²⁷ чи Х.Шафаревічової²⁸. Одній семантичній категорії з території Червоної Русі присвячена розвідка Г.Гурновича²⁹. Окрему групу становлять студії, присвячені вибраним типам назв, а також окремим топонімам з території белзької землі³⁰.

З українських публікацій на увагу заслуговують монографічні опрацювання М.Худаши³¹. Деякі з карпатських і прикарпатських топонімів стосуються історичної белзької землі. Попри добру джерельну базу досліджень, багато висновків містять інтерпретаційні неточності. Так, автор наперед вказує на антропонімічне походження топонімів, однак багато з них може мати цілковито іншу мотивацію (топографічну, культурну тощо). На проблему дискусійного походження топонімів в опрацюваннях М.Худаши звернула увагу в своїй рецензії А.Чапля³².

Назви місцевості історичної белзької землі наведені також в словникових виданнях, присвячених топонімії колишньої Української РСР та сучасної України. Їх автором є

²¹ *Rymut K.* Nazwy miast Polski. Wrocław, 1980; *Rospond S.* Słownik etymologiczny miast i gmin PRL. Wrocław, 1984.

²² *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany.* T. 1–6. Kraków, 1996–2005.

²³ *Koper M.* Nazwy miejscowe gminy Lubyca Królewska. Historia–osadnictwo–język. Lubyca Królewska, 2009.

²⁴ *Łoś B.* Toponimia i hydronimia historycznej części ziemi bełskiej w granicach Rzeczypospolitej do 1951 roku. Praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. Władysława Makarskiego. Lublin, 2013.

²⁵ *Zachodniosłowiańskie nazwy toponimiczne z formantem -yn-.* Wrocław, 1968.

²⁶ *Nazwy miejscowe typu Podgóra, Zalas w języku polskim i w innych językach słowiańskich.* Wrocław, 1955.

²⁷ *Słowiańskie nazwy miejscowe z suf. -ysk-.* Wrocław, 1969.

²⁸ *Nazwy miejscowe typu Mroczkowitzna, Klimontowszczyzna.* Wrocław, 1956.

²⁹ *Górniewicz H.* Rodowe nazwy miejscowe polskiej części Rusi Czerwonej, „Poradnik Językowy” 1972. S.7–19.

³⁰ *Wilkoń A.* Nazwy miejscowe typu Tyszowce, Witoszyńce w języku polskim // *Onomastica.* VI. 1960. S.107–110; *Koper M.* Z toponimii Roztocza // *Roczniki Humanistyczne KUL.* XLIX–L. 2001–2002, Z.6. S.179–193; *Koper M.* O nazwie miejscowej Hrebenne // *Język polski. Współczesność – historia / Red. Książek-Bryłowa W., H.Duda, M.Nowak.* Lublin, 2009. S.205–210; *Ibidem.* O nazwie miejscowości Wierszczyca w powiecie tomaszowskim // *Roczniki Humanistyczne.* 59 (2011). Z.6. S.51–56.

³¹ *Худаши М.* Походження українських карпатських і прикарпатських назв населених пунктів (відантропонімії утворення). Київ, 1991; *Його ж.* Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (утворення від слов'янських автохтонних відкомпонітних скорочених особових власних імен). Київ, 1995; *Його ж.* Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (утворення від відапелятивних антропонімів). Львів, 2004.

³² *Roczniki Humanistyczne.* 57 (2009). Z.6. S.217–220.

географ і педагог М.Янко³³. З дрібніших опрацювань варто назвати публікації Є.Черняхівської та В.Лучика³⁴. Заслужують на увагу також два інтернет-сайти, присвячені географічним назвам. Один з них представляє топонімію сучасної України, другий – походження назв місцевостей Львівської області³⁵.

В опрацюванні назв даного регіону важливу роль відіграють історичні студії. Для топономастичного аналізу давньої белзької землі неоціненною є згадана вище публікація А.Янечка – перше і досі єдине детальне дослідження з історії поселень Белзького воєводства, яке охоплює часові межі від кінця XIV до початку XVII ст. Крім дослідження суто історичного, автор здійснює топономастичний і антропонімічний аналіз. Історії цієї частини пограниччя присвячені розвідки М.Грушевського³⁶, П.Домбковського³⁷, М.Горна³⁸ та О.Свежавського³⁹.

У дослідженнях географічних назв кожного регіону важливим є добір джерел, що значною мірою визначає цінність праці та її кінцеві результати. Необхідним є нагромадження достатньої кількості топонімного матеріалу, який повинен мати підтвердження у відповідній джерельній базі. До того ж, дослідник повинен оперувати сучасними й історичними джерелами. Завдяки достовірній джерельній документації, науковці простежують еволюцію назви, оскільки її сучасна форма часто є залишком форми початкової. Аналіз, в якому не беруться до уваги початкові записи, може призвести до неправильних висновків.

В топонімічних студіях белзької землі джерельний матеріал ділиться на три основні групи: 1) рукописні, 2) друковані та 3) інтернетні (мультимедійні) матеріали. Перші з них містяться переважно в польських та українських архівах. В Центральному державному історичному архіві у Львові зібрані гродські книги белзькі, земські книги белзькі, люстраційні записи міст і містечок Белзького воєводства⁴⁰; у Головному архіві давніх актів у Варшаві важливими з огляду на топоніміку є інвентарі та люстрації королівських маєностей; у Державному архіві у Любліні – кадастрові плани в Белзі (рукописні галицькі карти з другої половини XIX ст.), Холмський греко-католицький консисторій (церковні візитації белзької дієцезії), а також книги городельські та грабовецькі; у Дієцезійному архіві у Любліні – збірка актів під назвою Генеральний люблінський консисторій, а в ньому – візитації римо-католицького костелу.

³³ Янко М.Т. Топонімічний словник-довідник Української РСР. Київ, 1973. *Його ж.* Топонімічний словник України. Словник-довідник. Київ, 1998.

³⁴ Черняхівська Є.М. Словотворча структура топонімічних назв Львівщини // Питання українського мовознавства. Львів, 1960. Кн.6; Пасацька-Черняхівська Є.М. Питання словотворчої структури топонімічних назв Львівщини // Питання топоніміки та ономастики: (Матеріали I Респ. наради з питань топоніміки та ономастики). Київ, 1962. С.101–108; Пасацька-Черняхівська Є.М. Спроби картографування топонімії Львівщини // Ономастика. Серія: Питання мовознавства. Київ, 1966. С.37–43; Лучик В. Етимологія назв українських поселень підкарпатської Польщі // Mikrotoponimia na pograniczach językowo-kulturowych / Red. Łesiów M., Olejnik M. Lublin, 2005. S.107–114.

³⁵ www.toponymic-dictionary.in.ua [data доступу: 31-09-2013 r.]; www.geoknigi.com/book_view.php?id=51 [data доступу: 31-09-2013 r.].

³⁶ Dąbkowski P. Podział administracyjny województwa ruskiego i bełskiego w XV w. Lwów, 1939.

³⁷ Див., зокрема, такі опрацювання цього ж автора: Dąbkowski P. Rzemiosło miejskie województwa bełskiego w pierwszej połowie XVII w. // Zagadnienie kryzysu gospodarczego Rzeczypospolitej szlacheckiej w XVII w. Wrocław, 1966; *Ibid.* Zaludnienie województwa bełskiego w 1630 r. // Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych. T.21, 1959. S.67–97; *Ibidem.* Żydzi województwa bełskiego w pierwszej połowie XVII w // Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego. 1958. № 27. S.22–61.

³⁸ Грушевський М.С. Історія України-Руси., Т.1–6. Львів–Київ, 1898–1907.

³⁹ Świeżawski A. Ziemi bełska. Zarys dziejów politycznych do roku 1462. Częstochowa, 1990.

⁴⁰ Див. детальний путівник цього архіву (Центральний Державний Історичний Архів України. Путівник. Львів–Київ, 2001).

Серед друкованих джерел на увагу заслуговують опрацьовані архівні матеріали. Найважливішими з них є староруські літописи⁴¹, люстраційні записи майна⁴², гродські і земські акти⁴³, збірник малопольських документів⁴⁴, історичні джерела⁴⁵, географічний словник⁴⁶, польські й українські реєстри назв місцевості, шематизми костелів тощо. Доповнюють цю групу також картографічні матеріали, зокрема карти Яблоновського⁴⁷, Хшановського⁴⁸, Мега⁴⁹, Пертеза⁵⁰, квартирмейстра⁵¹, історичні та сучасні польські⁵² й українські⁵³ напрацювання, а також переліки назв місцевості та фізіографічних об'єктів⁵⁴.

Окрему групу становлять інтернет-джерела. Крім опрацьованих матеріалів, до них можна віднести також цифрові бібліотеки, в яких містяться оцифровані джерела для історичних і ономастичних досліджень. Це значно полегшує роботу дослідників, оскільки багато друкованих і рукописних джерел, які важко отримати в оригіналі, сьогодні доступні в електронному вигляді. Це стосується і рукописів, що зберігаються у державних архівах.

Основним завданням дослідників стосовно системи назв давньої белзької землі є комплексна характеристика всіх назв місцевості історичної белзької землі як з польського, так і з українського боку, а також опис семантики і структури усіх топонімів.

Лексичні основи цих назв поглиблюють знання про історію белзької землі, акумулюючи дані з фізіографії, соціальних і міжнаціональних стосунків, про певні історичні факти, а також про діяльність людини. Отже, значеннєвий аналіз, маючи характер мовного дослідження, оперує даними позамовних дисциплін – історії чи етнографії. З огляду на це, важливим є поєднання топономастичних досліджень з історичними.

Формальний аналіз має суто мовознавчу мету. Структурні елементи топонімів вказують на спосіб їх формування, а також на обставини їх виникнення, зважаючи на лексично-морфологічні риси національної мови або діалекту. Крім того, вони є важливим чинником при вивченні системи назв цього регіону. Всі топоніми більшою чи меншою мірою відображають риси мови населення українсько-польського пограниччя.

Обидва аспекти мають мету суто мовну та позамовну. Лінгвістичний аналіз, що опирається на семантичні властивості основи та її словотвірної структури, спрямований на встановлення значеннєвого типу назви. Натомість, аналіз морфологічної структу-

⁴¹ Полное собрание русских летописей. Ленинград, 1926–1928.

⁴² Lustracja województw ruskiego, podolskiego i belskiego 1564–1565. Cz.1 / Wyd. Chłapowski K., Żytkowicz H. Warszawa, 1992; Lustracja województw ruskiego, podolskiego i belskiego 1564–1565. Cz.2 / Wyd. Chłapowski K., Żytkowicz H. Warszawa, 2001.

⁴³ Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tzw. Bernardyńskiego we Lwowie. T.1–25. Lwów, 1868–1935.

⁴⁴ Zbiór dokumentów małopolskich / Wyd. I. Sułkowska-Kuraś, S.Kuraś. Cz.1–8. Wrocław, 1962–1975.

⁴⁵ Jabłonowski A. Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. T.8. Cz.1. Ziemie Ruskie. Ruś Czerwona. Źródła Dziejowe. T.18. Cz.1–2. Warszawa, 1902; Жерела до історії України-Руси / Видано під ред. М.Грушевського. Т.1–8. Львів, 1895–1913.

⁴⁶ Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich / Red. F.Sulimierski, B.Chlebowski, W.Walewski. T.1–15. Warszawa, 1880–1902.

⁴⁷ Atlas historyczny Rzeczypospolitej Polskiej. Epoka przełomu z XVI na XVII w. Dział II: Ziemie Ruskie Rzeczypospolitej, opracował A. Jabłonowski. Warszawa–Wiedeń, 1889–1904.

⁴⁸ Chrzczanowski W. Karta dawnej Polski z przyległymi okolicami krajów sąsiednich. Paryż, 1859.

⁴⁹ Mieg F. von. Karte des Königreichs Galizien und Lodomerien. 1:28 800. 1779–1782. Kriegsarchiv und Wiedniu / Rps B.Ixa. 390 (mikrofilm w Bibliotece Narodowej w Warszawie).

⁵⁰ Mappa szczegulna. Województwa Lubelskiego zrzadzona z innych mapp miejscowych tak dawniej i swiezo odrysowanych tudziez gościncowych i niewatpliwych wiadomości wszystko według reguł geograficznych i obserwacyi astronomicznych przez... Karola de Perthees... [bmw.] 1794.

⁵¹ Topograficzna Karta Królestwa Polskiego. Skala 1 : 126 000. Warszawa, 1839.

⁵² Mapa topograficzna Polski. Skala 1 : 100 000. Wojskowy Instytut Geograficzny. Warszawa, 1937.

⁵³ Україна. Львівська область, 1:200 000. Київ, 2001.

⁵⁴ Wykaz urzędowych nazw miejscowości. T.1–3. Warszawa, 1980–1982.

ри дає підстави для визначення формального типу оніму. Ще одним аспектом дослідження є опис фонетичної форми. Всі формально-семантичні ознаки містять інформацію про її походження, а також орієнтовний час виникнення. Описана таким чином назва є одиницею сукупності, сформованої певним ареалом адміністративної одиниці, в даному випадку – белзькою землею. Ця сукупність є мережею назв територіальних пунктів, що для мешканців цієї території становить систему орієнтування в просторі. Необхідні для цього виду номенклатури однакові ознаки (зумовлені спільною лексичною базою і певним набором словотвірних засобів) і водночас розрізнявальні ставлять перед дослідником завдання визначити таксономію (семантично-морфологічну) цієї сукупності. Статистичні дослідження цієї території повинні показати продуктивність окремих семантичних і формальних типів, а мовна географія – їх тривалість, розміщення і відмінності в різних частинах белзької землі – завдяки цьому стає можливим проявлення специфіки даної мережі назв на тлі її ближчих і дальших контактів.

Топонімія давньої белзької землі відображає також мовний образ природних і цивілізаційних рис досліджуваної території, містить певну інформацію про історичні контакти – соціальні і політичні. Розташування цієї території в обширній смузі польсько-руського пограниччя визначає для неї, як і для кожного етнічно неоднорідного ареалу, мету дослідження взаємних мовних впливів, що відображають актуальний для того часу образ міжетнічних стосунків, з яким пов'язане питання про етнічно-мовний субстрат та суперстрат, а також про ступінь насичення досліджуваної території у польській версії іншомовними елементами. З огляду на це, постає питання: якою мірою підтверджуються дані про ці стосунки, отримані шляхом історичних досліджень поселень, вивчення історії костелів і віровизнання, а також інших висновків, зроблених на основі суто лінгвістичних опрацювань.

На всі ці питання можна отримати відповідь за умови вироблення відповідної методології досліджень та структури розвідки: вона повинна містити словник топонімів з їх історичним документуванням та покликами на джерела, семантично-етимологічний та структурно-граматичний аналіз назв. Опис всіх назв повинен брати до уваги два мовних коди – польський і український. З огляду на пограничний характер території, ці назви потрібно описувати та інтерпретувати у порівняльному аспекті – польсько-українському. Багатозначні назви треба охопити глибшою ономастичною рефлексією, а також спробою ієрархізації етимології. У синтетичній частині всі топоніми повинні бути підданими семантичній і структурній класифікації з врахуванням опрацьованих досліджень.

Необхідним є також аналіз мовних і діалектних ознак назв місцевості, а також морфемних змін в топонімії белзької землі. Помічними з огляду на це можуть бути етимологічні студії, а також механізми застосування народної етимології. Важливими для формулювання остаточних висновків будуть також мовна географія, статистичний метод, а також порівняння результатів досліджень з ближчими і дальшими фрагментами топонімної карти польсько-українського пограниччя.

Топономастичний аналіз пограниччя та мовно неоднорідних територій не повинен залежати від національного підходу – польського, українського чи російського. Як у дослідженнях з історіографії Червоної Русі, так і в топонімії релятивізм, односторонній підхід чи сліпий націоналізм призводять до того, що такі дослідження стають необ'єктивними, а їх фальшивість і першоплановий – національний – підхід перекреслюють підхід об'єктивний, яким є іманентний ономастичний аналіз. Отже, метою є найбільш ретельний, повний і позбавлений будь-якого національного підтексту опис всіх топонімів белзької землі. Таке завдання в сфері топономастичних досліджень ставить перед собою в майбутньому автор статті.

Переклад з польської Світлани Винниченко

**FROM THE TOPONYMY OF THE ANCIENT BELZ REGION –
HISTORY, STATE OF RESEARCHES, SOURCES
AND RESEARCH PROSPECTS**

Mariusz KOPER

*The John Paul II Catholic University of Lublin
14, Aleje Racławickie, Lublin, 20-950 (Poland)
The Chair of Polish Language*

The names of the settlements along of Polish-Ukrainian border in diachronic aspect are investigated in an article. Thus the history of this part of the border, the most important source materials are close to the toponymy researches on Belz Voivodeship. The current state of the toponymy researches on this part of border and new research prospects are revealed. This article is the first study on the ancient oyconomy of Belz region.

Key words: Belz region, Belz Voivodeship, history, toponymy, Polish-Ukrainian border.

**ИЗ ТОПОНИМИИ ДРЕВНЕЙ БЕЛЖКОЙ ЗЕМЛИ –
ИСТОРИЯ, СОСТОЯНИЕ ИССЛЕДОВАНИЙ, ИСТОЧНИКИ И
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЕ ПЕРСПЕКТИВЫ**

Мариуш КОПЕР

*Католический университет Яна Павла II в Люблине
ал. Рацлавицке, 14, Люблин, 20-950 (Польша)
Кафедра польской филологии
e-mail: mkoper@kul.lublin.pl*

В статье в диахроническом аспекте исследуются названия поселений польско-украинского приграничья. При этом история этой части приграничья, материалы важнейших источников близки к топономастическим исследованиям Белжского воеводства. Раскрыто современное состояние топонимастических разработок этой части приграничья, а также новые перспективы исследования. Статья является первой публикацией по ойконимии древней белжской земли.

Ключевые слова: белжска земля, Белжское воеводство, история, топонимия, польско-украинское приграничье.

Стаття надійшла до редколегії 27.11.13
Прийнята до друку 06.12.13